

Dostihne Slovensko své sousedy na cestě do Evropské unie?

VLADIMÍR LEŠKA

Někteří slovenští politici představitelé spojovali svou vizi samostatného a nezávislého Slovenska s představou „*vlastní hvězdičky na obloze Evropské unie a slovenské židličky v jejich orgánech*“. Zřejmě si uvědomovali, že pro národ toužící po státní suverenitě bude cesta do evropských a transatlantických struktur schůdnější ve státním svazku s Českou republikou, než kdyby ji měl absolvovat samostatně. Snad přitom tušili, že by se jeho intelektuální a politický potenciál koncentroval výhradně na úkoly spojené s budováním nové státnosti a na realizaci projektů spojených s integračními záměry by mu nezbylo dost sil.

Dalším politikům, zejména těm, kteří byli zahleděni do minulosti, se tato cesta ke státní svrchovanosti zdála příliš zdoluhavá. Přitom mnozí z nich žádné integrační ambice ani neměli. Naopak se obávali, že se jejich nevelký národ rozplyne v evropském vesmíru a ztratí svou identitu. Těm se nakonec podařilo dlouholetou touhu po samostatnosti ukojit a společný stát velmi rychle rozdělit. Významně jim přitom pomohla tehdy vládnoucí garnitura českých politiků. Ambiciózním liberálním ekonomům vyhovovalo, že se mohou slovenského „přívěsku“ zbavit, aniž by je na jejich suverénní cestě do Evropy příliš zdržoval. Západní část bývalého Československa však po vytvoření samostatného státu realizaci svých integračních záměrů ve srovnání s ostatními středoevropskými postkomunistickými sousedy podstatně neurychlila. Zato nezávislé Slovensko se za nimi o dva roky opozdilo a v případě integrace do bezpečnostních struktur západní Evropy dokonce nejméně o dvojnásobek.

Politici představitelé Slovenské republiky od jejího vzniku deklarovali jednoznačný zájem o členství v Evropské unii. V době vytvoření samostatného státu se na tomto směřování shodly v podstatě všechny politické síly. Zahraničněpolitická orientace parlamentních stran, a to jak pravicových, tak i levicových, byla jednoznačně proevropská. K této linii se hlásilo rovněž *Mečiarovo* HZDS¹ jako vítěz parlamentních voleb na Slovensku v roce 1992 a jako nejsilnější, avšak ideově zcela nevyprofilovaný, širokospektrální politický subjekt. V té době se zdálo, že jeho rozhodující podíl na rozdělení společného státu nebude překážkou při prosazování integračních ambicí Slovenska. Pouze nacionalistická SNS a ultralevicové ZRS zaujímaly ve vztahu k Evropské unii zdrženlivá stanoviska, avšak jejich postoje ke vstupu Slovenské republiky do NATO byly zcela odmítavé.

PŘÍČINY INTEGRAČNÍHO FIASKA

HZDS ve svém programu v předčasných parlamentních volbách v roce 1994 slibovalo, že potvrdí „*kontinuitu zahraničněpolitické orientace Slovenské republiky, vypracované HZDS po volbách v červnu 1992, jejímž cílem je plné zapojení do evropských a transatlantických politických, bezpečnostních a ekonomických struktur*“.² Tato základní filozofie zakotvení mladého státu v mezinárodních vztazích se promítla i do vládního prohlášení *Mečiarova* kabinetu, který vzešel z těchto voleb. Skutečnost, že pouze SNS a ZRS jako jediné projevíly ochotu s HZDS spolupracovat, se výrazně promítla i do zahraničněpolitické linie nové vlády.

Oba menší partneři chtěli svůj souhlas se zahraniční politikou, jež zcela neodpovídala jejich programům, patřičně „zhodnotit“. Potvrzením této skutečnosti byly akcenty některých částí vládního prohlášení. Lze jim zcela porozumět teprve s časovým odstupem

a prizmatem reálných výsledků, které třetí kabinet V. Mečiara za dobu svého působení dosáhl. K nim bezpochyby patřily ty pasáže, v nichž vláda zdůrazňovala nezbytnost „*prosazování a obhajoby slovenských národních a státních zájmů*“ a potřebu výrazného posílení „*ekonomického rozměru v zahraniční politice*“.³ I když oba požadavky jsou zcela legitimní, v podmínkách atmosféry, jež panovala v HZDS a v níž se vytvářela tehdejší vládní povolební koalice, vyznívaly jako preventivní pojistky proti snahám o prosazení bezvýhradné proevropské a proatlantické orientace Slovenska na úkor jeho svrchovanosti a nezávislosti jeho zahraniční politiky. Vláda V. Mečiara se pokoušela oslabit obavy značné části stoupenců politických stran, jež se na jejím vytvoření podílely, právě tím, že zdůrazňovala ekonomické aspekty přibližování k Evropské unii a upozorňovala na nezbytnost obhajoby slovenských národních a státních zájmů.

Ve srovnání se skutečnými výsledky, jichž Slovensko na cestě do Evropské unie během působení kabinetu V. Mečiara dosáhlo, zní některé pasáže jeho prohlášení ne-li přímo pokrytecky, pak jistě hodně nerealisticky. Např. za svou prioritu pokládal „*cílevědomé přibližování k Evropské unii se záměrem získat plné členství v horizontu roku 2000*“.⁴ Zavázal se, že učiní všechny nezbytné kroky k tomu, aby mohl žádost o členství v Evropské unii předložit nejpozději do 30. 6. 1995. Očekával, že oficiální jednání o vstupu Slovenské republiky do Evropské unie budou zahájena po Mezivládní konferenci v roce 1996. V. Mečiar si zřejmě uvědomoval možnost vzniku vážnějších problémů při prosazování integračních záměrů svého kabinetu v budoucnosti, a proto se snažil žádost o přijetí do Evropské unie odevzdat co nejdříve. Učinil tak na jejím summitu v Cannes dne 27. 6. 1995.

Ačkoli členové vlády své administrativní úkoly v oblasti přibližování k Evropské unii plnili vcelku uspokojivě a na úrovni srovnatelné se svými protějšky v sousedních zemích, přesto s nimi Slovensko neudrželo krok na své integrační cestě. Zatímco tři jeho sousedé se stali plnohodnotnými členy Severoatlantické aliance, Slovensko nebylo na jejím summitu v Madridu 8. 7. 1997 jmenováno ani mezi kandidáty případně druhé vlny rozšiřování. Evropská unie na svém lucemburském summitu o několik měsíců později (13. 12. 1997) je rovněž nezahrnula mezi státy, s nimiž se rozhodla zahájit předvstupní rozhovory.

Hlavní důvody vypadnutí Slovenska ze skupiny nejpřípravenějších států na integraci do evropských a transatlantických struktur v obou případech spočívaly v politické oblasti. Podrobněji jsou analyzovány v informacích a statích vypracovaných v roce 1998 a 1999.⁵ Nejdůležitější důvody lze shrnout do stručného konstatování; Slovensko nesplnilo základní politická kritéria pro integraci do evropských a transatlantických struktur, jež byla definována na kodaňském summitu Evropské unie. Podle těchto kritérií členství vyžaduje, aby kandidátské země dosáhly stability institucí garantujících demokracii, právní stát, lidská práva, respektování a ochranu menšin.

První znepokojivé signály velmi hlasitě zazněly již na jednání úvodních dvou schůzí *Národnej rady Slovenskej republiky* (NR SR) nového volebního období, které se konaly 3. listopadu a ze 3. na 4. listopad 1994. Čerstvě dohodnutá parlamentní většina – HZDS, SNS a ZRS – ve snaze chránit své pozice a zajistit si stabilitu mocenského vlivu na všechny důležité oblasti veřejného života na ní přijala řadu opatření, která svým způsobem demonstrovala *mečiarovské* pojetí demokracie. To pak s různou intenzitou a ve svérázných podobách aplikovala během zbytku svého funkčního období ve všech sférách vnitřní politiky. Předseda HZDS zdůvodnil rozhodnutí schválená parlamentní většinou v noci ze 3. na 4. listopad 1994 snahou o zachování stability. Tvrdil: „*Naším cílem je stabilizovat společnost a politický systém na čtyři roky... Dosud se nám podařilo stabilizovat jen parlament. S vládou to bude složitější.*“⁶ Slovensko zaplatilo příliš vysokou cenu za tento způsob „stabilizace“, jež sice zajistil přežití třetí vlády V. Mečiara během celého volebního období, ale nesmírně poškodil zájmy země.

Při hodnocení ambicí Slovenska integrovat se do evropských a transatlantických struktur se nemohly neprojevit důsledky hlubokých deformací parlamentní demokracie, nerovnosti podmínek pro čestnou soutěž politických sil a účelového porušování Ústavy parla-

mentem ovládaným HZDS. Permanentní konflikt mezi nejvýznamnějšími ústavními představiteli Slovenska, především však mezi prezidentem na straně jedné a premiérem na straně druhé, mimořádně těžce poškodil jeho obraz v zahraničí. Politici demokratických států s velkými obavami sledovali zhoršení situace při dodržování práv občanů, zejména práv národnostních menšin. Snaha vlády prosadit tzv. *slovenskou cestu transformace* vedla k téměř úplnému zastavení reformních kroků v ekonomice, k odsouvání restrukturalizace bankovního sektoru a k vytváření podmínek, jež ztěžovaly příliv zahraničního kapitálu do slovenské ekonomiky.

PARLAMENTNÍ VOLBY V ROCE 1998 – POČÁTEK OBRATU

Skutečnost, že Slovensko bylo vyloučeno z řad žhavých kandidátů integrace, lze zařadit mezi nejvýznamnější podněty, které po parlamentních volbách v roce 1998 přispěly k vytvoření vlády široké koalice *M. Dzurindy*. Podílely se na ní SDK, SDL, SMK a SOP.⁷ Jejich představitelé již v roli opozičních politiků dělali vše proto, aby se o radikální změnu tohoto stavu maximální měrou zasloužili. Úsilí o dosažení společného cíle jim pomohlo překonat i značně hluboké názorové rozdíly. Dobrou výchozí pozici čtyřkoalice ve vztahu k Evropské unii a k NATO zajišťovala již pouhá skutečnost, že její politici patřili ke kritikům zahraničněpolitické linie kabinetu *V. Mečiara*. K posílení mezinárodního postavení vlády *M. Dzurindy* nesmírně přispělo, že se na ní podílela i SMK, reprezentující zájmy maďarské menšiny.

Určité problémy v dosahování konsenzu mezi stranami vládní koalice vyvolávaly především otázky týkající se způsobů a postupů při nápravě chyb a nezákonností, jichž se dopustil předcházející kabinet v ekonomické oblasti, v procesu privatizace, při reformě státní správy, v oblasti legislativy a justice, sociálního zabezpečení, zdravotnictví a školství a při deblokaci ruského dluhu. Představitelé jednotlivých stran, a dokonce i jejich různých platform se přitom snažili prosazovat svá ideová východiska a nezfídka i partikulární stranické zájmy. Mezi stoupenci rozdílných postupů vzrůstalo napětí a často i vzájemná nevráživost. Věrohodnost vlády a její pozice v očích veřejného mínění značně oslabily některé korupční či klientelistické aféry. Politická praxe potvrzovala, že nejslabším článkem vládní koalice během prvního roku vlády *M. Dzurindy* byla nejsilnější ze stran, které ji tvořily – SDK. Značnou měrou se o to přičinil předcházející kabinet *V. Mečiara* tím, že prosadil volební zákon, který prakticky znemožnil vytvářet volební koalice. Nejnepatřejší relace se nakonec vytvořila mezi vedoucími funkcionáři KDH⁸ a předsedou SDK *M. Dzurindou*.

Třetí plochy se však vyskytovaly i v relacích mezi dalšími subjekty čtyřkoalice. Zpočátku se nejostřeji projevovaly ve vztazích mezi SDL a SMK. Vyskytovaly se však též mezi KDH a SMK, mezi DS a SDL, jakož i mezi SOP a SDL. Za nejvážnější krizi vládní koalice počátkem roku 2000 bylo obecně pokládáno vystoupení SDL nepřímou zaměřené proti premiérovi *M. Dzurindovi*. Důsledky zápasu uvnitř vládní koalice ovlivňovaly slovenskou politickou scénu ve dvou časových rovinách – v aktuální a perspektivní. V aktuální rovině ohrožovaly vnitropolitickou stabilitu, a tím významně komplikovaly realizaci záměrů vládního prohlášení, včetně těch, které se týkaly integrace Slovenska do evropských a transatlantických struktur.

V perspektivní rovině se důsledky turbulencí ve vládní koalici promítaly zejména do možností koaliční spolupráce před příštími parlamentními volbami a po nich. Koncem volebního období by proto mohlo dojít k takovému vyhocení vztahů uvnitř koalice, které by prakticky vyloučilo příští spolupráci stran, jež se na ní podílely. Přesnější predikci perspektivního vývoje slovenské politické scény ještě více zkomplikovaly dvě nové politické strany, jejichž zakladateli se stali ambiciózní představitelé mladší generace neuspokojených politiků. *I. Mjartan* opustil HZDS a založil *Stranu demokratického stredu* (SDS). *R. Fico* se rozešel se SDL, v níž byl předtím místopředsedou a vytvořil stranu *SMER*. Důsledky kumulace řady faktorů vnitropolitického vývoje se projeví i v průzkumech vo-

lebních preferencí politických stran provedených po registraci *Ficovy* strany SMER. Od svého vzniku se v pomyslné tabulce oblíbenosti umísťovala na předním místech. Její předseda byl veřejným míněním pokládán za nejdůvěryhodnějšího slovenského politika.⁹

Pozitivní smysl změny, k níž došlo na Slovensku po nástupu vlády široké koalice, spočíval především v tom, že se začaly důsledně uplatňovat principy parlamentní demokracie, jakož i vytvářet podmínky pro smysluplnou činnost všech ústavních institucí, začala se prosazovat vláda práva a ctíla se zásada nezávislosti soudů. Náznaky korupčních afér a široce medializované případy klientelismu, které autoritu vlády *M. Dzurindy* nejvíce oslabily, odrážely počáteční, dosud nevyzrálé stadium budování základů demokratické společnosti. Kromě toho však byly také důkazem, že se již podařilo aktivovat její ochranné mechanismy a že i po letech pokusů o jejich destrukci začínaly opět normálně fungovat.

Realisticky uvažující analytici předpovídali, že úkol, před nímž tento kabinet stál, bude mimořádně obtížný. Logicky se očekávalo, že se po změně vládní moci objeví ve slovenské společnosti celá řada nových problémů. Odstraňování metastáz minulosti se nemohlo obejít bez bolestivých zásahů, protože pronikly příliš hluboko do jejího organismu. Politická praxe však předčila i ty nejpesimističtější předpovědi. Mnohé z problémů si však kabinet *M. Dzurindy* způsobil sám, a to tím, že na počátku své činnosti mimořádně podcenil náročnost a složitost některých společenských procesů. Část jeho členů nedisponovala vždy dostatečnými politickými zkušenostmi a odbornými znalostmi. Někteří z nich ještě nevyzráli do rolí vůdčích osobností. Jejich nevědomé propojení s negativními stránkami minulosti bylo větší, než si sami připouštěli. Asi největší zklamání však vyvolalo zjištění, že dokonce ani proevropsky orientované vládnoucí strany a hnutí se nevyvarovaly prohrěšků proti principům demokracie, právního státu a zásadám obecné morálky.

I přesto lze výsledky, jichž vláda čtyřkoalice dosáhla za první rok svého působení, označit ve srovnání s předcházejícím stavem za mimořádně povzbudivé. Změny, k nimž koncem roku 1998 a v průběhu roku 1999 ve Slovenské republice došlo, měly totiž z hlediska jejího směřování do evropských a transatlantických struktur přímo dramatický význam. Občan Slovenska, ale i povrchní pozorovatel ze zahraničí vnímali jevovou stránku výsledků více než ročního působení proevropsky orientovaných stran vládní koalice s dost značným rozčarováním, se skepsí a někdy až s hlubokým zklamáním. Avšak soustředěnější pohled a podrobnější analýza oprávněnost těchto pocitů přinejmenším zpochybňovaly, ne-li zcela vyloučily.

OBTÍŽNÁ ETAPA NÁPRAVY CHYB VE VNITROPOLITICKÉM VÝVOJI

Základní krok k překonání dřívějšího stavu ve vnitropolitické oblasti učinily strany vládní koalice již svými výsledky v zářijových parlamentních volbách v roce 1998. Jejich představitelé se pod tlakem ústavních termínů velmi rychle dohodli na *novelizaci zákona o volbách do orgánů místní samosprávy*, prosadili ústavní změny umožňující přímou volbu prezidenta Slovenské republiky a snažili se vytvořit podmínky pro přiměřené zastoupení opozičních stran v orgánech NR SR. Zvolením proevropsky orientovaného politika *R. Schustera* slovenským prezidentem se zkompletovaly ústavní orgány a vytvořily se podmínky pro obnovu stability demokraticky zvolených pilířů státní moci. Strany vládní koalice poskytly svým oponentům dostatečný prostor pro demokratické a pluralitní uplatnění jejich názorů, i když se HZDS proto, že jako nejsilnější opoziční politický subjekt nezískalo křeslo jeho předsedy, odmítlo na práci řídicích orgánů parlamentu podílet. Parlamentní většina nakonec zrušila i protiústavní usnesení, kterým poslanci HZDS a SNS v přecházejícím volebním období zbavili svého kolegu *F. Gauliedera* poslanceckého mandátu.

Kabinet čtyřkoalice přijal rovněž řadu pozitivních rozhodnutí ve vztahu k národnostním menšinám. Jednou z meritorních otázek, které orgány Evropské unie vnímaly jako potvrzení změny v této oblasti, byl *zákon o používání jazyků národnostních menšin*. I když jeho konečné znění představitele SMK vůbec neuspokojilo, relevantní orgány evropských

institucí přijaly jeho schválení s neskryvaným uspokojením. Podstatné však bylo, že se vztahy mezi vládou a maďarskou menšinou po nástupu kabinetu *M. Dzurindy* značně zklidnily a dřívější napětí jak na místní, tak i na centrální úrovni očividně polevilo.

Ve sféře národnostní politiky se však mezitím vynořil nový problém, který by mohl prozrazování integračních ambicí Slovenské republiky v budoucnu zkomplikovat – exodus romského obyvatelstva hlavně do zemí severní Evropy. Protože značný počet Romů žádal o azyl především ve Finsku, které v té době převzalo předsednictví Evropské unie, představitelé vlády se obávali, aby tento jev negativně neovlivnil pozice Slovenské republiky při rozhodování o dalších kandidátech předvstupních jednání. Nakonec slovenští politici a diplomaté, i když se značným vypětím, nepříznivé zahraničněpolitické důsledky vystěhovalecké vlny romského obyvatelstva odvrátili. Představitelé Evropské unie a jejích členských států v podstatě přijali argumentaci Bratislavy, že exodus nevyvolaly projevy rasismu, jimiž Romové své žádosti o politický azyl většinou zdůvodňovali, ale hlavně jejich touha po zlepšení ekonomické a sociální situace.

Vláda čtyřkoalice se zasloužila i o zlepšení podmínek pro uplatňování svobody slova a pro pluralitní šíření informací. Pozitivní důsledky změněných mocenských poměrů na Slovensku se projevily i ve vztahy státu s církvemi. Vláda *M. Dzurindy* s církvemi obnovila dialog a normalizovala vztahy s duchovenstvem.

Kabinet deklaroval rovněž snahu o urychlení legislativních prací na přípravě norem, zaručujících zlepšení podmínek pro vymahatelnost práva ve všech sférách života společnosti. Sliboval, že prosadí postupy, které povedou k ozdravení situace v justici, zkvalitní a zintenzivní boj proti kriminalitě, zejména proti organizovanému zločinu, zavede pravidla zabezpečující transparentnost zadávání veřejných zakázek a ze života společnosti vymýtí projevy korupce a klientelismu. I když během jeho působení nastal jistý obrat k lepšímu též v těchto sférách, dosažený stav nemohl nikoho zcela uspokojit. Překonávání nedostatků v uvedených oblastech postupovalo pomaleji, než společnost očekávala.

Přes počáteční rozpačitost kabinet *M. Dzurindy* v prvním roce svého funkčního období jednoznačně potvrdil své odhodlání důsledně realizovat rovněž ohlášené záměry při dokončení reformy slovenské ekonomiky. Hospodářské výsledky Slovenské republiky již koncem roku 1999 naznačovaly, že vláda i na tomto úseku postupovala v souladu se snahou maximálně se přiblížit metodice a kritériím Evropské unie. Důsledky programu ozdravení slovenské ekonomiky, který přijala 31. 5. 1999,¹⁰ nejdříve zasáhly sociální oblast, protože jeho těžiště spočívalo především v úsporných opatřeních na straně výdajů veřejných rozpočtů. Postupně však začaly přinášet efekt též kroky, které měly přispět k vyrovnání platební bilance zahraničního obchodu, zajistit stabilitu měny a dát slovenské ekonomice kvalitativně nové – intenzifikační – růstové impulzy.

Přestože celkové vyhlídky slovenské ekonomiky byly v podstatě příznivé, značně znepokojivě se i nadále vyvíjely dvě důležité oblasti – příliv zahraničního kapitálu a zaměstnanost. Někteří analytici se domnívali, že zahraniční investoři čekali na další signály, které by potvrdily trend k prohlubující se politické a ekonomické stabilitě. Přitom vysoká nezaměstnanost stupňovala dopady zpřísněných kritérií při přiznávání některých sociálních dávek, deregulace cen energie, nájemného a veřejných poplatků a restrikce výdajů rozpočtových a příspěvkových institucí. Celkovou životní úroveň slovenského obyvatelstva nepřímo dále zhoršovaly i následky dlouhodobého finančního podhodnocení výdajů na zajištění chodu zdravotnictví, školství, vědy a kultury.

Kabinet *M. Dzurindy* zdůrazňoval, že nebude schopen výrazněji omezit výdajovou stránku státního rozpočtu bez radikální reformy a podstatného zefektivnění veřejné správy, zdravotnictví, sociálního zabezpečení a zavedení školného na vysokých školách. Zásadnější kroky tímto směrem v prvním roce svého působení přesto přijímal pomalu a se značným váháním. Nakonec se však dohodl na nezbytnosti a hlavních východiscích reformy veřejné správy i sociálního systému a pod tlakem parlamentu přistoupil na snížení daně z příjmu právnických osob na 29 %.

Ačkoli bezprostřední efekt vládních opatření na vnitropolitické scéně přibližoval Slovensko k Evropské unii a k NATO, jejich sekundární důsledky by mohly toto směřování ohrozit. Klesala totiž oblíbenost stran vládní koalice mezi občany. Preference opozičního HZDS a SNS byly dohromady vyšší než výsledky, jichž dosahovaly strany vládní koalice. I když se obě nově založené strany *I. Mjartana* a *R. Fica* deklarovaly jako proevropské, krátce po jejich vzniku bylo obtížné predikovat, k jakému proudu by se v případné zlomové situaci přiklonily. Ani ohlášené změny v orientaci vedení HZDS zcela nezaručovaly, že by v případě volebního vítězství zachovalo kontinuitu zahraničněpolitického kurzu, který nastoupil kabinet *M. Dzurindy*.

Přiliš velký optimismus nevyvolávaly ani vztahy mezi účastníky tripartity. Mraky nad perspektivami dialogu v tomto rámci houstly také proto, že vedení odborů své požadavky prosazovalo značně kategoricky a stále častěji vyhrožovalo generální stávkou. I když se partnerům tripartity podařilo v polovině března 2000 uzavřít *Generální dohodu na rok 2000*, další růst sociálního napětí nebyl vyloučen. Někteří opoziční politici spatřovali v rostoucím společenském neklidu velkou příležitost ke svému návratu, a proto jej sami podněcovali. Ukončení sociálního smíru by se mohlo stát vážnou překážkou úspěšného dokončení reformních kroků, které přibližovaly Slovensko k Evropské unii a k NATO.

Ačkoli kabinet *M. Dzurindy* během svého ročního působení učinil ve vnitropolitické oblasti pro maximální přiblížení Slovenska k evropským a transatlantickým strukturám v podstatě vše, co bylo v jeho silách, počátkem roku 2000 nebylo možné ještě zcela jednoznačně konstatovat, zda to k zabezpečení nezvratnosti a nezpochybnitelnosti jeho zahraničněpolitické orientace bude stačit.

OPATŘENÍ VLÁDY V ZAHRANIČNĚPOLITICKÉ OBLASTI

Rozhodující roli při hodnocení úspěšnosti nejen kabinetu *M. Dzurindy*, ale i státu z hlediska integračních záměrů sehrála především opatření v oblasti mezinárodních vztahů. Výsledky činnosti kabinetu na tomto úseku se v analyzovaném – relativně krátkém – období jevíly zřetelněji a kontrastněji než v oblasti vnitřní politiky. Aktivita vlády v mezinárodní oblasti přinášely reálný efekt bezprostředněji než její působení na vnitropolitické scéně. Úspěchy Slovenské republiky v zahraniční politice spočívaly zejména v tom, že ji nový kabinet prováděl v podstatě na základě širokého konsenzu všech partnerů koalice, bez větších průtahů a za poměrně značné podpory slovenské společnosti. Kromě toho se ukázalo, že čtyřkoalice byla k plnění úkolů mezinárodní politiky personálně odborně (ale i politicky) lépe připravena než na zvládání problémů vnitropolitického vývoje. Potvrzovaly to nejen výsledky, jichž během roku svého působení dosáhla, ale i vnímání úspěšnosti jednotlivých ministrů občany.

Do promyšlených politických a diplomatických aktivit s cílem jednoznačně demonstrovat odhodlání vrátit Slovensko do skupiny sousedních států, jež ze všech zemí střední a východní Evropy dosáhly v integračním úsilí největšího pokroku, se zapojili všichni odpovědní funkcionáři státu. Premiér, předseda parlamentu, místopředseda vlády pro evropskou integraci, ministr zahraničních věcí, ministr obrany, předsedové příslušných výborů NR SR i vedoucí parlamentních delegací uskutečnili krátce po nástupu do svých funkcí celou řadu zahraničních návštěv v metropolích významných států a v adekvátních orgánech NATO, Evropské unie, OBSE, Rady Evropy a Evropského parlamentu. Mezi těmito cestami dominovala pracovní jednání se státníky evropských mocností a Spojených států, s vysokými funkcionáři integračních seskupení a s představiteli sousedních zemí.

Slovenské diplomacii se podařilo s mimořádnou pružností připravit návštěvy členů vlády v hlavních městech sousedních států, popřípadě jejich představitelů v Bratislavě. Např. nově jmenovaný ministr obrany *P. Kanis* navštívil Prahu již 4. 11. 1998. Delegace slovenské vlády vedená premiérem *M. Dzurindou* navštívila dne 5. a 6. 11. 1998 centrály NATO a Evropské unie v Bruselu, kde ji přijal tehdejší generální tajemník Severoatlantické aliance *J. Solana*, komisař Evropské unie *H. van den Broek* a předseda Evropského parlamentu

José Maria Gil-Robles. Předseda vlády se na zpáteční cestě setkal s rakouským kancléřem *V. Klimou*.

Z frekvence a míst konání zahraničních návštěv slovenských politiků a diplomatů by bylo snadné odvodit i hlavní zahraničněpolitické priority nového kabinetu – odstranit handicap Slovenské republiky v procesu integrace do NATO a do Evropské unie, podstatně zlepšit vztahy se sousedy, především s Českou republikou a s Maďarskem, překonat důsledky po-
čínající mezinárodní izolace Slovenska a obnovit důvěru představitelů světových demokratických mocností k jeho politikům. Tyto základní směry zahraniční politiky zařadil kabinet *M. Dzurindy* ve svém vládním prohlášení mezi prvořadě cíle, které chtěl splnit během nastávajícího funkčního období.

Nejvyšší příčku vyhradil pro požadavek „*získat plnohodnotné členství v NATO*“.¹¹ S obdobnou naléhavostí formuloval i priority týkající se přípravy na členství v Evropské unii. „*Strategickým cílem a jednou z nejdůležitějších politických a ekonomických priorit SR je členství v EU.*“¹² V zájmu dosažení tohoto cíle se zavázal v co nejkratším čase splnit politická kritéria a postupně realizovat i další požadavky stanovené kodaňským summitem Evropské unie a závěry přijaté společnými orgány Slovenska a Evropské unie „*tak, aby se SR zařadila k nejlépe připraveným kandidátským zemím*“.¹³

Kabinet *M. Dzurindy* při prosazování integračních cílů využíval i příznivou atmosféru, která se vytvářela ve vztazích Slovenska se sousedy. Každý z nich měl zájem o to, aby se stalo členem stejných integračních seskupení, do nichž patřil, nebo mohl být do nich v dohledné době přijat. Nejintenzivnější kontakty z historických, kulturních, ale i politických, bezpečnostních a ekonomických důvodů Slovensko rozvíjelo se svým západním sousedem – s Českou republikou. Významnou platformou k prosazování jeho integračních cílů se stala rovněž spolupráce v rámci obnoveného visegrádského seskupení.

Vláda *M. Dzurindy* se od počátku snažila prezentovat změnu zahraničněpolitické orientace Slovenska hlavně zřetelným distancováním se od východní politiky své předchůdkyně. Vzhledem k tomu, že byla postavena na několika ekonomicky výhodných kontraktech pro Slovensko, postupovala obezřetně zejména ve vztahu k Rusku. Přesto se nevyhnula nepříznivým reakcím. Po odstoupení od smlouvy o nákupu protiraketového kompletu S-300, který v rámci deblokace ruského dluhu objednal kabinet *V. Mečiara*, ruská strana začala při vzájemných jednáních používat taktiku obstrukcí a svou nevoli se změnou zahraničněpolitické orientace Slovenska dávala najevo i jinými způsoby.

Čtyřkoalice potvrzovala deklarovaný zájem o členství v NATO a v Evropské unii i konkrétními opatřeními. Počátkem roku 1999 její vláda podepsala s americkou administrativou *Memorandum o porozumění*, v němž se zavázala poskytnout příslušníkům ozbrojených sil USA a dalších členských států NATO střelnici, základnu a výcvikový vzdušný prostor letiště *Kuchyňa*, severovýchodně od Malacek. Avšak nejpřesvědčivějším důkazem zásadní změny zahraničněpolitické orientace Slovenska po nástupu nové vlády byl přístup k řešení kosovské krize. Rozhodnutí kabinetu byla plně v souladu s požadavky kladenými na členy NATO. Mezinárodní organizace ocenily postoje slovenských politiků rovněž tím, že dva z nich byli pověřeni prestižními funkcemi; ministr zahraničních věcí *E. Kukan* byl jmenován zvláštním zmocněncem generálního tajemníka OSN pro Kosovo a vysoký diplomat *J. Kubiš* se stal generálním tajemníkem OBSE.

Postupy kabinetu *M. Dzurindy* v oblasti plnění integračních cílů byly promyšlené, dobře cílené a zcela věrohodné. Přitom byly podstatně přesvědčivější než výsledky, jichž dosahoval ve vnitropolitické sféře. Představitelé států Evropské unie a NATO byli i proto vůči němu vstřícní a v jistém směru i více shovívaví, než by si zasloužil.

PRVNÍ ÚSPĚCH NA CESTĚ DO EVROPSKÉ UNIE – POZVÁNÍ K PŘEDVSTUPNÍM JEDNÁNÍM

Představitelé Evropské unie i Severoatlantické aliance měli zájem o to, aby se Slovensko během funkčního období vlády *M. Dzurindy* zásadním způsobem vyrovnalo s inte-

gračnými deficity, které způsobil předcházející kabinet. Čtyřkoalice neměla na Slovensku přijatelnou alternativu i přesto, že se v počáteční fázi svého působení dopouštěla některých vážných chyb. Důvody zájmu o proevropské Slovensko byly jasné. Jak sousední země, které již byly členy některého z evropských či euroatlantických integračních seskupení, tak i vedoucí státy NATO a Evropské unie pokládaly jeho plnohodnotnou účast na evropských sjednocovacích procesech nejen za užitečnou, ale z hlediska politické, bezpečnostní a ekonomické stability středoevropského regionu i za nezbytnou.

Vzhledem k řadě historických okolností probíhalo překonávání důsledků totalitní minulosti ve vědomí slovenského obyvatelstva pomaleji než u občanů České republiky, ačkoli Češi a Slováci žili spolu v jednom státě téměř sedmdesát let. Tento proces však měl na Slovensku výrazně menší rychlost především ve srovnání s Maďarskem a s Polskem, kde se vzhledem ke specifickým důvodům a k příhodnějším historickým předpokladům transformovalo smýšlení občanů podstatně dynamičtěji. Kdyby na slovenské obyvatelstvo i nadále kromě nepříznivých objektivních podmínek působila ještě také vláda s hodnotově nevyhraněnou, i když deklarativně proevropsky orientovanou zahraniční politikou, přispívalo by to k zakonzervování jeho provinčních nálad a k izolaci země od sousedů a od demokratické části Evropy. Jak širší evropský zájem, tak i budoucnost Slovenska vyžadovaly, aby se příležitost vytvořená po záříjových parlamentních volbách v roce 1998 všemožně využila.

Na změny ve vnitropolitickém vývoji Slovenské republiky a v její zahraniční politice nejdříve pozitivně reagovali poslanci Evropského parlamentu, kteří novému kabinetu vyslovili podporu v řadě prohlášení a rezolucí. Od exekutivních orgánů Evropské unie požadovali, aby co nejdříve přijaly příslušná opatření, která by přispěla k přeřazení Slovenské republiky do skupiny postkomunistických států, s nimiž Evropská unie již zahájila předvstupní rozhovory. Bylo však zřejmé, že smysl těchto vystoupení spočíval především v pozitivním lobování ve prospěch Slovenska.

Postup jeho politiků a diplomatů v otázce přípravy na členství v Evropské unii vyplynul z grafikonu jejich summitů a z jejich programů. Obecně se počítalo s tím, že o přeřazení Slovenska do skupiny států, s nimiž Evropská unie vedla předvstupní rozhovory, může rozhodnout až její helsinský summit v době finského předsednictví, který byl plánován na prosinec roku 1999.

Politická a diplomatická ofenziva představitelů kabinetu *M. Dzurindy* a poslanců koaličních stran přinesla své ovoce. Jednak jednoznačně potvrdila změnu zahraničněpolitické orientace Slovenska a pomohla přesvědčit politické představitele demokratické Evropy a členských států NATO o skutečných záměrech tohoto kabinetu v oblasti mezinárodních vztahů. Jednak umožnila slovenským politikům, aby konfrontovali své představy o nárocích, kladených na kandidátskou zemi, s požadavky odpovědných funkcí Evropské unie. To přispělo k jejich kvalitní všestranné přípravě. Dobré vztahy se sousedy, kteří z procedur předvstupních rozhovorů získali mnohé pozitivní, ale i negativní praktické zkušenosti, jim umožňovaly postupovat racionálněji a efektivněji, než kdyby sami hledali svou autentickou cestu.

Představitelé Slovenska z politických důvodů zdůrazňovali nezbytnost připravit zemi především na přijetí do NATO, ačkoli bylo zřejmé, že o jejím vstupu do Severoatlantické aliance by se mohlo v optimálním případě rozhodnout nejdříve po roce 2002. Akcent na kroky související s přípravou na členství v obranném společenství demokratických států vycházel z přesvědčení, že Slovensko má pro splnění požadavků v bezpečnostní oblasti lepší předpoklady než v hospodářské sféře. Slovenští představitelé vycházeli z úvahy, že orgány Evropské unie budou jejich úsilí vnímat jako pozitivní důkaz jejich odhodlání řídit se hodnotami, které prosazovaly evropské a transatlantické struktury, a plnit jejich politicko-bezpečnostní kritéria. Oprávněnost této taktiky se potvrdila během prvního roku působení kabinetu *M. Dzurindy*. Opatření, která přijal v rámci úsilí o získání členství v Severoatlantické alianci, se promítla i do příznivého hodnocení připravenosti Slovenska plnit kritéria pro přijetí do Evropské unie.

Politici odpovědní za integraci Slovenska nacházeli významnou inspiraci pro svou práci ve výsledcích jednání *Společného parlamentního výboru (SPV) EU a SR a Asociačního výboru (AV) EU – SR*. Důležitou roli sehrála též *Pracovní skupina mezi EK a SR na vysoké úrovni*, jejíž zřízení navrhl *H. van den Broek* v listopadu 1998 během návštěvy premiéra *M. Dzurindy* v Bruselu.

Nový kabinet se snažil vytvořit rovněž optimální vnitropolitické mechanismy a struktury usnadňující přípravu země na přijetí do Evropské unie. Zřídil funkci místopředsedy vlády pro evropskou integraci. Jeden ze státních tajemníků Ministerstva zahraničních věcí (MZV) byl odpovědný za problematiku související s integrací. Vznikla *Ministerská rada vlády SR pre európsku integráciu*. Tvořili ji představitelé odpovědní za klíčové rezorty z hlediska přípravy Slovenska na členství v Evropské unii. Přípravovala především řešení politicky závažných problémů integračního procesu a koordinovala postup jednotlivých rezortů.

Jedním z prvních konkrétních kroků, které vyplynuly z konzultací slovenské vlády s představiteli Evropské komise a ze snahy kabinetu nalézt optimální nástroje, jež by přiblížily zemi k Evropské unii, byl *Akčný plán zintenzívnenia procesu integrácie SR do EU*, jež vláda přijala 24. 2. 1999.¹⁴

Kabinet postupně zdokonaloval struktury, jež se na plnění tohoto úkolu podílely. *Ministerská rada vlády pre európsku integráciu* si jako pomocný orgán vytvořila *Pracovní výbor*, jehož členy se stali vedoucí útvarů pro evropskou integraci jednotlivých ministerstev a ostatních orgánů státní správy a vedoucí 29 pracovních skupin negociačního týmu. Práci dalšího pomocného orgánu *Ministerské rady – Konzultačního výboru* – řídil místopředseda vlády pro evropskou integraci. První zasedání tohoto orgánu v dubnu 1999, kterého se zúčastnili zástupci odborných a vědeckých institucí, odborových a zaměstnavatelských svazů, sdružení samospráv a dalších nevládních organizací, se stalo jakýmsi neformálním aktem zapojení všech složek společnosti do integračního procesu Slovenské republiky a zahájení koordinace jejich činnosti v rámci přípravy na vstup do Evropské unie.¹⁵

Vláda *M. Dzurindy* zintenzívnila vztahy se všemi členskými státy Evropské unie, které mohly ovlivnit cestu Slovenské republiky do euroatlantických struktur. Nejvýznamnější bilaterální návštěvy uskutečnil *M. Dzurinda* v Rakousku (v prosinci 1998 a v dubnu 1999), v Německu (v březnu 1999), v Itálii (v dubnu 1999) a ve Francii (v květnu 1999). Ministr zahraničních věcí *E. Kukan* navštívil Francii (leden 1999), Velkou Británii (leden 1999), Německo (únor 1999), Dánsko (únor 1999), Řecko (únor 1999) a Portugalsko (duben 1999) a jednal se svými rezortními partnery. Šéf slovenské diplomacie se v Bratislavě setkal s partnery z Finska (v únoru 1999 a v červnu 1999), z Rakouska (v únoru 1999), z Lucemburska (v březnu 1999) a z Francie (v březnu 1999).

Důležitou součástí těchto kontaktů byla i jednání státního tajemníka MZV pro evropskou integraci *J. Figela*, včetně jeho setkání s hlavními vyjednavači České republiky, Maďarska a Polska. Mimořádně aktivní dialog mezi Slovenskem a členskými státy se vedl též na úrovni politických ředitelů, expertů a diplomatických pracovníků. Výrazně se zvýšila i spolupráce a kontakty mezi NR SR a parlamenty členských států Evropské unie a kandidátských zemí na úrovni předsedů zastupitelských sborů a jednotlivých výborů.

Slovenská republika předložila Evropské komisi revidovanou verzi *Národního programu pre prijatie acquis communautaire (NPAA)* 28. 5. 1999,¹⁶ která nastínila strategii kabinetu *M. Dzurindy* až do roku 2002, tj. do konce jeho funkčního období. Východiskem při jejím koncipování byl dokument *Partnerství pro vstup*. Přitom se opírala též o další pomocné materiály – o *Pravidelnou zprávu Evropské komise z listopadu 1998*, o závěry z bilaterálních screeningů v prvním pololetí 1999¹⁷ a o závěry ze tří setkání Pracovní skupiny na vysoké úrovni.

Správa o pripravenosti SR na členstvo v EU za obdobie od augusta 1998 do júna 1999, kterou slovenský představitel předal Evropské komisi, konstatovala, že se Slovenské

republice dařilo ve sledovaném období plnit základní krátkodobé politické priority. Problémy se však vyskytovaly v tempu legislativního procesu. Zpráva současně uváděla výčet kroků, které chtěl kabinet *M. Dzurindy* v budoucnu podniknout v ekonomické oblasti s cílem dosáhnout zlepšení situace především v bankovní sféře, při vytváření podmínek pro zahraniční investory a v zájmu oživení bankovního trhu. V dokumentu *Strednodobé priority hospodárskej politiky Slovenskej republiky*, jež vláda schválila v srpnu 1999, zpřesnila a rozvinula své záměry při stabilizaci hospodářství, které definovala v první polovině roku. Vládní ekonomická strategie předpokládala, že výkonnost slovenského hospodářství v době očekávaného vstupu do Evropské unie dosáhne 55 % úrovně jejích členských států.

V polovině září 1999 kabinet předal představitelům Evropské komise *Dodatok ku Správe o pripravenosti SR na členstvo v EU za obdobie 1. júl – 15. september 1999*. Tento dokument především reagoval na nové jevy slovenské politické scény, zejména na exodus Romů do skandinávských zemí. Jeho důležitým bodem byla informace o řešení energetické situace Slovenska, především o koncepci jaderné energetiky.

Z prohlášení řady politiků členských států Evropské unie ze druhé poloviny roku 1999 bylo zřejmé, že úsilí kabinetu *M. Dzurindy* s největší pravděpodobností přinese pozitivní výsledky. Významným potvrzením změněného vnímání vnitropolitické situace na Slovensku evropskými politiky bylo rozhodnutí *Parlamentního shromáždění Rady Evropy* (PS RE) z 20. 9. 1999, na jehož základě Rada Evropy ukončila proceduru systematické kontroly Slovenské republiky, jelikož splnila všechny závazky, které pro ni vyplývaly z členství v této instituci.

Rozhodujícím měsícem pro Slovensko z hlediska jeho ambicí dosáhnout skupinu států, s nimiž Evropská unie vedla předvstupní rozhovory, byl říjen 1999. Vládě *M. Dzurindy* se za necelý rok jejího působení podařilo přijmout řadu politických, ekonomických, legislativních a administrativně-správních opatření, která přesvědčila odpovědné funkcionáře Evropské unie, že Slovenská republika by měla být ve stejném pelotonu jako její sousedé.

Evropská komise oficiální hodnocení úrovně příprav Slovenska na začlenění do Evropské unie zveřejnila 13. 10. 1999. Její *Pravidelná zpráva o připravenosti SR ke vstupu do EU za rok 1999*¹⁸ vystavila jeho představitelům dlouho očekávané vysvědčení za mimořádné úsilí při uskutečňování změn ve vnitřní a zahraniční politice. V *Souhrnném dokumentu – Zprávě o pokroku v přístupovém procesu každé z kandidátských zemí*,¹⁹ který sumarizoval závěry z pravidelných zpráv jednotlivých uchazečských států, bylo Slovensko hodnoceno velmi pozitivně. Konstatovalo se v něm: „*Během minulého roku došlo k nejvýraznějšímu vývoji s ohledem na plnění politických kritérií na Slovensku... Země přijala ambiciózní program politických reform... Vzhledem k hloubce a úspěchu tohoto reformního procesu je Slovensko nyní považováno za zemi splňující kodaňská kritéria.*“²⁰

Tento úspěch kabinetu *M. Dzurindy* významně posílil mezinárodní postavení Slovenska a prospěl i celému středoevropskému regionu. Potvrdilo to i neformální setkání premiérů visegrádské čtyřky v Tatranské Javorině ve dnech 15.–16. 10. 1999. Rovněž výsledky jejich jednání měly přesvědčit blížící se helsinský summit Evropské unie o věrohodnosti doporučení, které ve vztahu ke Slovenské republice obsahovala *Pravidelná zpráva Evropské komise*.

O začlenění Slovenska do skupiny zemí, které s Evropskou unií vedly předvstupní jednání, však ještě nebylo rozhodnuto definitivně. Proto předseda slovenského kabinetu *M. Dzurinda* koncem listopadu 1999 a začátkem prosince 1999 navštívil několik členských států Evropské unie. Dne 29. 11. 1999 byl hostem Bruselu. Přijal jej též předseda federální belgické vlády *G. Verhofstadt*. Dne 2. 12. 1999 přiletěl do Španělska a o den později jednal v Lisabonu s portugalským premiérem *A. Guterresem*. Jeho setkání s posledně jmenovaným státníkem bylo motivováno především úvahou, že jednání o vstupu Slovenské republiky budou zahájena právě v době portugalského předsednictví v Evropské unii.

M. Dzurinda před cestou slovenské delegace na helsinský summit v prosinci 1999 byl přesvědčen o tom, že se konečně naplní přirozený státní zájem Slovenska – integrovat se do Evropské unie. Počítal s tím, že Slovenská republika bude zařazena mezi země, s nimiž se začnou vstupní rozhovory již v roce 2000. Nastínil i představy své vlády po helsinském summitu. Prohlásil, že se Slovensko bude snažit zahájit jednání o co největším počtu kapitol, aby mohlo vstoupit do Evropské unie společně se svými visegrádkými sousedy. Očekávaný úspěch ve finské metropoli byl podle něj výsledkem celé řady kroků. „V uplynulém roce se uskutečnilo 56 bilaterálních a multilaterálních jednání doma i v zahraničí. To znamená, že jsme o integraci Slovenska do EU hovořili každý týden,“²¹ ilustroval rozsah a tempo integrační vytrvalosti své vlády M. Dzurinda.

Úsilí nejen jeho kabinetu a celé čtyřkoalice, ale i řady dalších státních a nevládních institucí, podporované většinou slovenské společnosti bylo úspěšně završeno 11. 12. 1999. Evropská rada se rozhodla na svém helsinském zasedání ve dnech 10.–11. 12. 1999 zahájit se Slovenskem a s dalšími zeměmi jednání o vstupu do Evropské unie. Sděbila to v závěrech ze zasedání svého předsednictva v části I. Příprava rozšíření: „*Odhodlána pozitivně přispět k bezpečnosti a stabilitě na evropském kontinentu a přihlížejíc k vývoji v poslední době i ke zprávám Komise se Evropská rada rozhodla svolat v únoru 2000 bilaterální mezivládní konference s Rumunskem, Slovenskem, Lotyšskem, Litvou, Bulharskem a Maltou o podmínkách jejich vstupu do Unie a o změnách ve Smlouvě, které z toho vyplynou.*“²²

Všichni politici, funkčně odpovědní za problematiku přiblížování Slovenské republiky k členství v Evropské unii, nadšeně uvítali rozhodnutí helsinského summitu. Premiér M. Dzurinda zdůraznil, že Slovensko tímto historickým aktem dosáhlo dva základní úspěchy. Za prvé, získalo pozvánku k přímému jednání o vstupu a stalo se rovnocenným partnerem pro vyjednávání. Za druhé, velkou výhodou pro Slovensko bylo, že Evropská unie přijala systém „regaty“, podle něhož bude každá země hodnocena individuálně. Jen při aplikaci tohoto systému bude mít Slovensko šanci dostihnout ostatní země visegrádké skupiny.

Vstup do Evropské unie společně se sousedy je životním zájmem Slovenska. Kdyby bylo obklopeno státy Evropské unie, aniž by bylo jejím členem, znamenalo by to pro něj velkou ztrátu. Při striktním dodržování pravidel pohybu zboží a osob na vnější hranici Evropské unie by tento stav vážně poškozoval zájmy slovenských občanů. Předvstupní pozice přinesla Slovensku rovněž ekonomické výhody; Evropská unie zdvojnásobila svůj příspěvek na pomoc kandidátským zemím na 3,12 mld. EUR ročně a na podporu těch zemí, které vstoupí do Evropské unie po roce 2003, vyčlenila částku ve výši až 9,03 mld. EUR.

Slovensko se dostalo k metě, z níž jeho sousedé zahájili předvstupní jednání s Evropskou unií již před dvěma roky. Chtělo-li je dostihnout, muselo nejméně zdvojnásobit své úsilí, aby namáhavé a všestranně náročné úkoly dokončilo společně s nimi. Hlavní vyjednavač Slovenské republiky s Evropskou unií J. Figel' vyslovil přesvědčení, že se slovenská společnost připraví na členství v Evropské unii dobře a se ctí. V souvislosti s tím musí:

- 1) učinit nezvratným vývoj, kterým prošla až k pozvání k předvstupním rozhovorům;
- 2) konsolidovat reformy v ekonomice a ve společnosti tak, aby zapustily hluboké kořeny;
- 3) dosáhnout kompatibility a konkurenceschopnost v rámci Evropské unie;
- 4) dobře zvládnout negociace.

PERSPEKTIVY PŘIJETÍ SLOVENSKÉ REPUBLIKY DO EVROPSKÉ UNIE

Slovensko dosáhlo na cestě do Evropské unie řady pozitivních výsledků především zásluhou kabinetu, který vzešel ze zářijových parlamentních voleb v roce 1998. Ačkoli se k moci dostal vcelku přesvědčivým způsobem, strukturální rámec, v němž se k tomuto úspěchu dopracoval, značně komplikoval realizaci jim vytyčených cílů. Racionální kooperaci uvnitř vládní koalice ztěžovalo množství politických subjektů, jež se na ní podílely. Organizační, ideová, zájmová a jiná roztržičnost vytvářely příznivou půdu pro vzájemnou

řevnivost a soupeření. I když důsledky těchto jevů ovlivňovaly především vnitropolitickou scénu, nepřímo působily též na dynamiku prosazování zahraničněpolitických cílů nového kabinetu. Avšak z hlediska integračních ambicí Slovenska bylo mimořádně důležité, že k nejvýznamnějším jednotlívým tématům této vládní koalice patřily právě otázky související s problematikou členství v Evropské unii a v NATO. Jejich prosazování, realizace a perspektivní přínosy pozitivně ovlivňovaly i část těch politických subjektů, které se na moci bezprostředně nepodílely.

Výsledky, jichž Slovensko v integračním úsilí za rok 1999 dosáhlo, ostře kontrastovaly s programi předcházejícího období. Rozhodnutí helsinského summitu Evropské unie lze považovat v uplynulém období za jeho největší úspěch vůbec, a to nejen v zahraničněpolitické oblasti. Jeho význam umocňovalo usnesení Evropské rady jednat s kandidáty členství individuálně a tempo negociačního procesu přizpůsobit jejich připravenosti. Především tento postup umožňoval, aby Slovensko vyrovnalo dvouletou ztrátu za svými sousedy. Kdyby se to nepodařilo, pak by – stejně jako jeho partneři z visegrádského seskupení (ti však s menšími potížemi) – muselo řešit vážné problémy v režimu na hranicích, ale i ve vzájemné obchodní výměně. Nejvíce by se projevily mezi Českou republikou a Slovenskem, a to nejen tím, že by skončila platnost jejich celní unie. Důsledky rozdílného postavení obou zemí ve vztahu k Evropské unii by nejkonkrétněji pocítovali jejich občané.

Země visegrádské čtyřky si případné následky pozdějšího přijetí Slovenska než ostatních států do Evropské unie uvědomovaly. Proto vyvíjely politické i diplomatické úsilí, aby se co nejrychleji připojilo k první skupině. Vláda *M. Dzurindy* vkládala hlavní naději do možnosti zahájit negociace s Evropskou unií ve větším počtu kapitol, aby stihla do konce roku 2003 projednat vše, co by měli do té doby zvládnout její sousedé. Rovněž komisař pro rozšíření Evropské unie *G. Verheugen* podporoval její snahu co nejdříve dosáhnout úrovně ostatních kandidátů. I pro Evropskou komisi by bylo podle jeho slov lepší, kdyby do Evropské unie vstoupil celý region společně.

Evropská unie otevřela jednání se šesti novými kandidáty, mezi nimiž bylo i Slovensko, na přístupové konferenci 15. 2. 2000. Evropská komise 8. března doporučila zahájit rozhovory se Slovenskem, s Litvou, s Lotyšskem a s Maltou o osmi následujících kapitolách: malé a střední podnikání, věda a výzkum, školství a výchova, vnější vztahy, společná zahraniční a bezpečnostní politika, právo hospodářské soutěže, statistika a kultura, audiovizuální politika. Slovenští představitelé deklarovali své odhodlání otevřít do konce roku 2000 ještě alespoň sedm dalších kapitol. Ani v jedné z uvedených kapitol nepožadovali výjimky či přechodné období pro přizpůsobení Slovenska standardům Evropské unie. Hlavní vyjednávač Slovenské republiky s Evropskou unií *J. Figel'* předložil příslušné poziční dokumenty dne 28. 3. 2000 v Bruselu. Vyslovil přesvědčení, že se jednání o prvních osmi kapitolách podaří uzavřít do poloviny roku 2000.

Již tato fáze předvstupní strategie potvrzovala, že Evropská unie i v praxi respektovala zásadu diferencovaného přístupu k jednotlivým kandidátům. Bylo zřejmé, že o tempu vyjednávání budou rozhodovat především schopnosti vládní administrativy, pružnost v činnosti parlamentu a kvalita vnitropolitického vývoje. Všechny tři podmínky byly vzájemně propojené. Jejich společným jmenovatelem byl stupeň jednoty a akceschopnosti vládní koalice.

Důsledky neshod uvnitř nejsilnější strany vládní koalice nakonec vyústily do rozhodnutí premiéra a předsedy SDK *M. Dzurindy* vytvořit nový politický subjekt – *Slovenskú demokratickú a kresťanskú úniu* (SDKÚ). Svůj záměr oznámil 17. 1. 2000.²³ Prý by se chtěl se „značkou“ SDKÚ a s idejemi SDK ucházet o důvěru voličů v příštích parlamentních volbách v roce 2002. Po zveřejnění projektu vytvoření této strany tvrdil, že se slovenská politická scéna tímto rozhodnutím podstatným způsobem nezměnila. SDK měla mít ve vládní koalici i nadále stejné místo, které si zajistila svým volebním výsledkem. Její poslanecký klub by se měl podle něj nadále řídit pravidly, která se v minulosti osvědčila. SDKÚ vznikla s cílem zajistit kontinuitu pro příští parlamentní volby.

Ostatní partneři ze čtyřkoalice zpočátku zaujímalí k situaci v SDK zdrženlivá stanoviska, i když zdůrazňovali mimořádnou odpovědnost jejích politiků nejen za vývoj ve vládní koalici, ale i v celé zemi. Netrvalo však dlouho a někteří se snažili tuto situaci zneužít ve svůj prospěch. Především SĎL požadovala korekci *Koaličnej dohody* tak, aby odpovídala realitě. Spekulovalo se, že po rozpadu SDK si jako nejsilnější politický subjekt vládní koalice činila nárok na funkci premiéra. Její funkcionáři však tyto úvahy odmítli, podřídili se ostatním a nakonec status quo uznali.

Politici opozice vnímali vznik nového politického subjektu jako vhodnou příležitost k útokům nejen na SDK, ale i na celou vládní koalici. Představitelé HZDS prohlásili, že SDK po tomto aktu fakticky přestala existovat. To podle jejich názoru současně definitivně potvrdilo, že tato „značka“ byla vůči občanům volebním podvodem, s jehož pomocí se do parlamentu dostaly politické strany, jejichž voličská základna by tuto možnost vylučovala. HZDS využilo krizi v SDK jako další argument k zdůvodnění své kampaně zaypsání předčasných parlamentních voleb.

Zahraniční pozorovatelé i političtí představitelé členských států Evropské unie a NATO, jakož i Japonska se začali živě zajímat o možné důsledky vzniku nového politického subjektu pro další vývoj slovenské politické scény. Zdrojem jejich obav byla především představa, že by se vládní čtyřkoalice mohla rozpadnout a k moci by se opět dostal *V. Mečiar* buď jako předseda momentálně nejsilnějšího politického subjektu, anebo jako vítěz předčasných parlamentních voleb.

I když je pravděpodobné, že by jeho návrat do premiérského křesla asi nezpůsobil vyřazení Slovenska ze skupiny zemí, s nimiž se Evropská unie rozhodla vést předvstupní rozhovory, přesto by tato skutečnost slovenskou pozici v jednáních s Evropskou unií určitě významně oslabil. Racionálně uvažující politici stran vládní koalice by vznik takové situace nesměli a snad ani nemohli připustit.

Negociační pozici Slovenska by však pokračující a prohlubující se spory v SDK negativně ovlivnily i za předpokladu, že by se kabinet *M. Dzurindy* udržel u moci po celé volební období. Mohly by totiž sehrávat roli katalyzátoru vzrůstajícího napětí i mezi ostatními partnery koalice. To by se zřejmě promítlo do obtíží při schvalování legislativních norem, při hledání cest ke zdokonalení slovenského soudnictví, při uskutečňování reformy veřejné správy a v procesu přijímání dalších důležitých rozhodnutí, která by měla přiblížit zemi ke standardům Evropské unie. Připravenost Slovenské republiky na přijetí do Evropské unie bude hodnocena podle výsledků dosažených právních v těchto důležitých oblastech a podle toho, jak rychle se prosadí do praxe. Problémy ve vztazích mezi mateřskými stranami SDK a premiérem *M. Dzurindou*, respektive mezi všemi partnery vládní koalice, by mohly ztížit postup přípravy návrhů zákonů a dalších právních předpisů nezbytných k přijetí *acquis communautaire* a zkomplikovat jejich schvalování v parlamentu.

Kromě problémů vyvolaných vztahy mezi koaličními stranami by mohla cestu Slovenska do Evropské unie zkomplikovat tři závažná témata – romská otázka, vysoká nezaměstnanost a postoj sousedního Rakouska ke koncepci slovenské jaderné energetiky. Zejména další růst nezaměstnanosti by mohl ohrozit slovenskou cestu do Evropské unie, a to ve dvou polohách – v rovině sociální a v rovině výkonnosti a konkurenceschopnosti ekonomiky. Sociální bouře by destabilizovaly vnitropolitickou scénu a s největší pravděpodobností by vedly k oslabení demokratických sil ve společnosti. Zvyšující se nezaměstnanost by mohla způsobit kolaps celých odvětví národního hospodářství, a tím ještě více prohloubit jejich zaostávání v procesu modernizace a restrukturalizace.

Třetí okruh problémů, které by mohly komplikovat vstup Slovenské republiky do Evropské unie, souvisí s postojem Rakouska k její koncepci jaderné energetiky. Novou nejistotu do postojů jižního souseda k přijetí Slovenska do Evropské unie vnesl vstup strany Svobodných do vládní koalice s lidovci *W. Schüssela*. Teprve politická praxe ukáže, zda se nová rakouská vláda bude řídit deklarovanými principy, anebo zda se v její činnosti bude prosazovat vliv zásad, které zdůrazňoval *J. Haider* v předvolební kampani. Jaderná

energetika by totiž mohla být vhodnou záminkou k blokování vstupu Slovenska do Evropské unie.

Kabinet *M. Dzurindy* pokládá přípravu Slovenska na vstup do Evropské unie za nejvyšší prioritu své činnosti i v roce 2000. Z dvaceti přednostních úkolů, které si vláda na rok 2000 vytyčila, patnáct bezprostředně nebo nepřímo souvisí s řešením problémů přípravy země na členství v Evropské unii. Rovněž pět zbývajících priorit je možné s jistotou mírou obecnosti považovat za příspěvek k přiblížení Slovenska ke členství v Evropské unii.

Od počátku svého působení mohla vláda *M. Dzurindy* ve svém úsilí o dosažení členství v Evropské unii počítat s většinovou podporou slovenského obyvatelstva. V průzkumech veřejného mínění se vstupem Slovenska do Evropské unie souhlasilo vždy více respondentů, než jich bylo proti. Během roku vlády *M. Dzurindy* se počet stoupců vstupu stabilizoval na dvou třetinách respondentů a po helsinském summitu výrazně převýšil množství odpůrců integrace.²⁴ Přestože podpora členství v Evropské unii převažovala mezi všemi skupinami obyvatelstva, nejdůrazněji ji vyjadřovali zejména příslušníci mladší generace, občané s vyšším vzděláním a obyvatelé Bratislavského a Košického kraje. Nejméně stoupců Evropské unie bylo mezi sympatizanty HZDS.

Současná vládní garnitura měla v době dokončování této stati [začátkem dubna t. r. – pozn. red.] před sebou téměř tříletý časový prostor, aby negociační proces nejen úspěšně zahájila, ale jeho podstatnou část dovedla i k dílčím pozitivním výsledkům. Otázkou bylo, zda si své postavení po celou tuto dobu vůbec udrží a zda sliby, které dala občanům, splní.

Další otazníky vyvolával termín skutečného otevření Evropské unie pro nové členy. Přestože kandidáti na členství vyvíjeli na její orgány neustálý tlak, aby k tomu došlo již v roce 2002, popřípadě o rok později, bylo zřejmé, že se tak nestane zřejmě ani v roce 2004, jehož počátek slovenská vláda označila za datum připravenosti své země na vstup do Evropské unie. Věrohodnou odpověď na otázku, zda Slovenská republika v době připravenosti Evropské unie na rozšíření bude mezi státy, které mohou být za její členy přijaty, dostaneme teprve po příštích parlamentních volbách.

¹ HZDS – Hnutie za demokratické Slovensko; SNS – Slovenská národná strana; ZRS – Združenie robotníkov Slovenska.

² Volebný program HZDS, Slovensko – do toho! Vydal Tlačový a informačný útvar HZDS vo vydavateľstve SALUS, s. r. o., Bratislava, 21. 9. 1994, s. 26.

³ Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky. Vydal Úrad vlády SR v denníku Slovenská REPUBLIKA, Bratislava, 12. 1. 1995, s. 2.

⁴ Tamtéž.

⁵ Viz např. Leška, V.: Slovensko na počátku roku 1998 – roku voleb (aktuální informace o vnitropolitickém vývoji na Slovensku a o širších souvislostech některých předvolebních témat). ÚMV, Praha, duben 1998, 58 stran. Viz též Leška, V.: Bezpečnostní situace SR (podkladová studie). ÚMV, Praha, říjen 1998, 109 stran. Viz rovněž Leška, V.: Zvláštnosti transformace slovenské společnosti. Mezinárodní politika, 6/1998, s. 25–28. Viz též Leška, V.: Mezinárodní postavení Slovenska a jeho bezpečnostní situace. Mezinárodní vztahy, 1/1999, s. 55–67. Viz rovněž Leška, V.: Slovensko na sklonku roku voleb (aktuální informace). Studijní sešit, 1/1999. ÚMV, Praha 1999, 82 stran. Viz též Leška, V.: Slovensko po zvolení prezidenta (analyticko-informativní studie). Studijní sešit, 2/1999. ÚMV, Praha 1999, 101 stran. Viz rovněž Leška, V.: Slovensko na cestě do EU a NATO (analyticko-informativní studie). Studijní sešit, 1/2000. ÚMV, Praha 2000, 76 stran. [Všechny uvedené studie jsou dostupné v ÚMV, Praha 1, Nerudova 3 – pozn. red.]

⁶ Slovenská REPUBLIKA, roč. II, č. 148/I, Bratislava, 5. 11. 1994, s. 2.

⁷ SDK – Slovenská demokratická koalícia; SDL – Strana demokratickej ľavice; SMK – Strana maďarskej koalície; SOP – Strana občianskeho porozumenia.

⁸ KDH – Kresťanskodemokratické hnutie; DS – Demokratická strana; SDKÚ – Slovenská demokratická a kresťanská únia.

⁹ Podle výsledků průzkumu veřejného mínění, který ve dnech 8.–13. 3. 2000 provedla Agentura MVK, v případných parlamentních volbách by nejvíce hlasů získalo HZDS (29,7 %), následované stranou SMER (16,6 %). Teprve na třetím místě by se umístila SDKÚ (13,5 %), kterou respondenti pokládali za nástupkyni SDK. Z dalších stran by se ještě do parlamentu dostaly: vládní SMK (9,5 %), opoziční SNS (7,4 %), vládní SDL (6,2 %)

a nejsilnější mateřská strana SDK – KDH (5,2 %). Legislativní práh pro vstup do NR SR by nepřekročily: vládní SOP (3,2 %), Mjartanova SDS (2,9 %), jakož i dvě mateřské strany SDK – DS a DU (1,6 %, respektive 1,5 %). – Viz SME, roč. 8, č. 66, Bratislava, 20. 3. 2000, s. 2. Tatáž instituce provedla ve stejnou dobu průzkum důvěryhodnosti osobností veřejného a politického života na Slovensku. Z jeho výsledků vyplývá, že nejvíce občanů důvěřovalo předsedovi strany SMER R. Ficovi (29,1 %), Za ním se umístil prezident R. Schuster (24,5 %), předseda HZDS V. Mečiar (23,9 %), premiér a zakladatel SDKÚ M. Dzurinda (18,1 %). – Viz SME, roč. 8, č. 67, Bratislava, 21. 3. 2000, s. 2.

¹⁰ Viz SME, roč. 7, č. 125, Bratislava, 2. 6. 1999. Ekonomická příloha KAPITÁL, roč. 1, č. 68, s. 2.

¹¹ Národní obroda, roč. IX, č. 269, Bratislava, 20. 11. 1998. Příloha DOKUMENT, s. 8.

¹² Tamtéž.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Viz Národní obroda, roč. X, č. 46, Bratislava, 25. 2. 1999, s. 9.

¹⁵ Viz Národní obroda, roč. X, č. 293, Bratislava, 20. 12. 1999. Tematická příloha SLOVENSKO A SVET 1999, s. 26.

¹⁶ Viz <http://www.government.gov.sk>.

¹⁷ Slovenská republika prováděla od 1. 3. 1999 tzv. bilaterální část screeningu, analytické porovnávání *acquis*, která s výjimkou kapitoly zemědělství byla ukončena 25. 6. 1999.

¹⁸ Viz Rapport régulier 1999 de la Commission sur les progrès réalisés par la Slovaquie sur la voie de l'adhésion. In: <http://europa.eu.int/comm/enlargement/docs/index.htm>.

¹⁹ Viz Souhrnný dokument – Zpráva o pokroku v přístupovém procesu každé z kandidátských zemí. Neoficiální překlad uložen v Informačním oddělení ÚMV pod č. 9549, Praha 1999.

²⁰ Tamtéž, s. 12.

²¹ Viz Národní obroda, roč. X, č. 283, Bratislava, 8. 12. 1999, s. 2. Viz též SME, roč. 7, č. 283, Bratislava, 8. 12. 1999, s. 1 a 2.

²² Zasedání Evropské rady ve dnech 10. a 11. prosince 1999 v Helsinkách. Dokumenty Evropské unie. Příloha Mezinárodní politiky, 1/2000, s. 4.

²³ Viz Národní obroda, roč. XI, č. 13, Bratislava, 18. 1. 2000, s. 1 a 2.

²⁴ Podle výsledků průzkumu veřejného mínění, který v době od 4. do 13. října 1999 provedl Inštitút pre verejnú otázku (IVO) prostřednictvím agentury FOCUS, pro vstup Slovenska do Evropské unie by se vyslovilo 66 % občanů, proti by bylo 25 % a nerozhodnutých zůstalo 9 %. – Viz SME, roč. 7, č. 254, Bratislava, 4. 11. 1999, s. 2. Ankety organizované počátkem roku 2000 tento pozitivní trend potvrzovaly. V březnu 2000 vstup Slovenska do Evropské unie podporovalo 70 % respondentů, zatímco proti bylo pouze 20 %. – Viz tamtéž, roč. 8, č. 73, Bratislava, 28. 3. 2000, s. 2.